

«Ο ΝΕΡΩΝΑΣ» ΚΑΙ «ΟΙ ΕΡΟΥΛΟΙ»

Δύο μοιραία γεγονότα στην ιστορία της Ολυμπίας;*

Ο Νέρωνας και οι Έρουλοι — αυτά τα δύο ονόματα ισχύουν στην ιστορία της Ολυμπίας ως συνώνυμα της παρακμής του ιερού κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Θεωρείται σήμερα βέβαιο ότι το ιερό εκείνη την εποχή δεν είχε πλέον ούτε το κύρος ούτε τη δύναμη για να αντισταθεί σ' αυτούς τους «απρόσκλητους επισκέπτες».

Προς χάρη του ρωμαίου αυτοκράτορα αναβλήθηκαν οι αγώνες κατά δύο χρόνια. Αδυνατώντας κανείς ν' αντισταθεί, επέτρεψε στον Νέρωνα την ανέγερση του μεγαλοπρεπούς του καταλύματος δίπλα στην κύρια πύλη, απέναντι ακριβώς από το ναό του Δία (εικ. 1 α).

Σύμφωνα με τη σήμερα ισχύουσα άποψη το ιερό βρισκόταν κατά την εποχή της εισβολής των Ερούλων, τον 3ο μ.Χ. αιώνα, σε ακόμα πιο άθλια κατάσταση: οι ιερείς δεν δίστασαν τότε προφανώς να κατεδαφίσουν πολλά από τα παλιά και σπουδαία για τη λειτουργία του ιερού κτίσματα, με σκοπό να κατασκευάσουν από το πέτρινο υλικό ένα προτείχισμα, πίσω από το οποίο θα μπορούσαν να προστατευθούν τα αντικείμενα αξίας του ιερού από την απειλούμενη λεηλασία. Εικάζεται ότι βάσει αυτών των υλιστικών απόψεων θα μπορούσαν να είχαν παραιτηθεί ακόμα και από τον θρησκευτικό πυρήνα του ιερού, το μεγάλο θυσιαστήριο του Δία. Ο αρχαίος λοιπόν πανελλήνιος τόπος λατρείας κατείχε σε κάθε περίπτωση ακόμα τη θέση ενός τοπικού μουσείου αφιερωμένου στον Δία.

Αυτό που με εκπλήσσει σ' αυτή την παρουσίαση της ιστορίας της Ολυμπίας κατά την αυτοκρατορική εποχή είναι ότι δεν δημοσιεύτηκε ποτέ για κανένα από αυτά τα σημαντικά γεγονότα η αντίστοιχη αρχαιολογική ανακάλυψη. Μια τόσο επιφανειακή επεξεργασία θα ήταν αδιανόητη για τα ευρήματα και τα μνημεία της πρώιμης εποχής του ναού.

Με αυτή τη διαπίστωση δεν θέλω να συνδέσω κανενός είδους κατηγορία εναντίων προηγούμενων ανασκαφών στην Ολυμπία. Τίποτα δεν είναι πιο ξένο προς τις προθέσεις μου από αυτό! Εδώ απλώς αντικατοπτρίζεται ένα κομμάτι επιστημονικής ιστο-

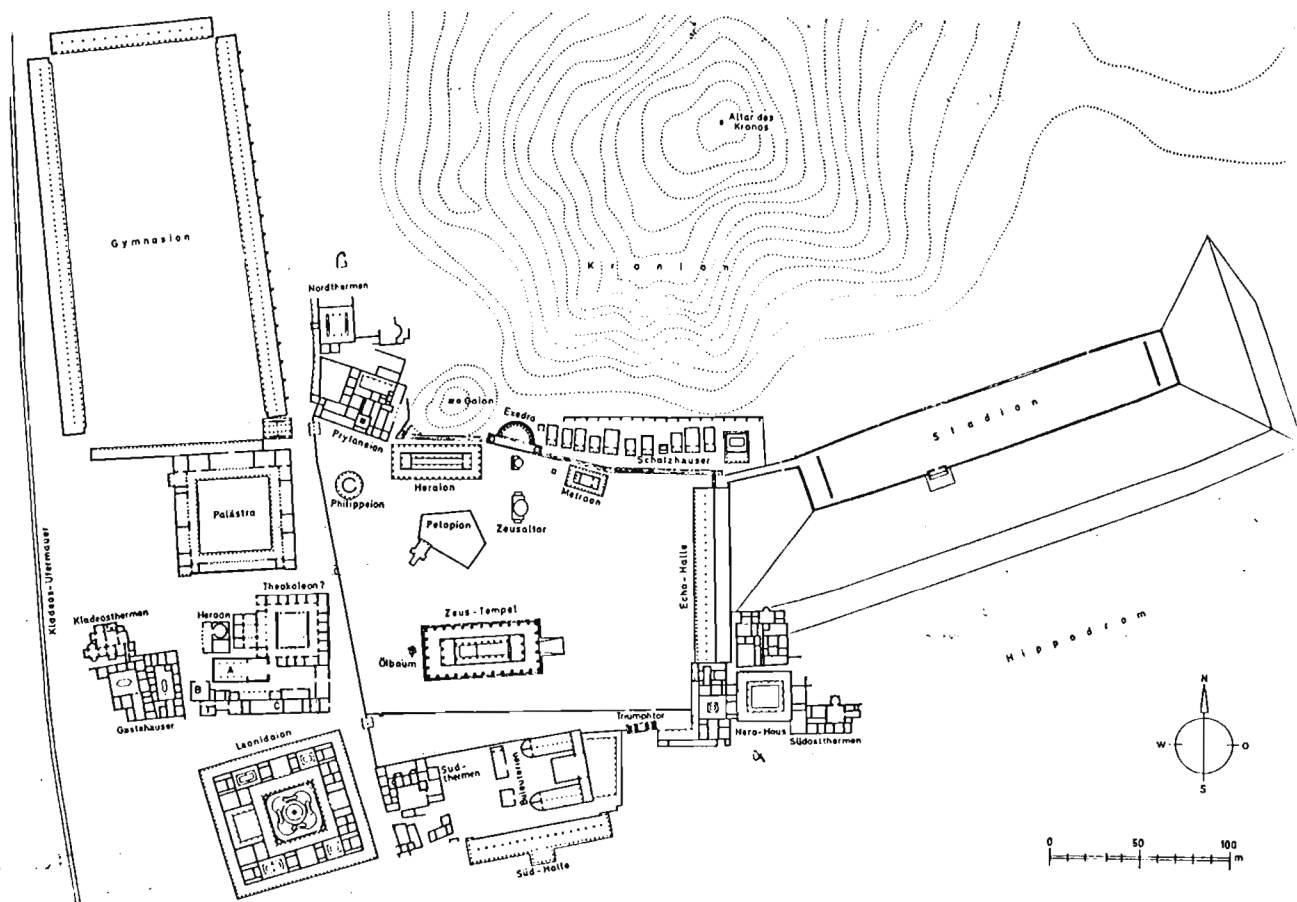
ρίας, η οποία τελικά εκτίμησε αρνητικά την εξέλιξη της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Γι' αυτό και υπάρχει επιτακτική ανάγκη να καταπιαστεί κανείς τώρα διεξοδικότερα μ' αυτή την παραμελημένη εποχή. Είμαι ευγνώμων στον διευθυντή των ανασκαφών της Ολυμπίας κύριο Kyrieleis και στον διευθυντή του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου κύριο Fittschen για το ότι μου έχει δοθεί η δυνατότητα να διεξάγω στην Ολυμπία τις έρευνές μου σχετικά με την εξέλιξη των ελληνικών τόπων λατρείας κατά τη μετακλασική εποχή. Στα πλαίσια αυτού του εγχειρήματος μελετώνται τώρα οι σπουδαιότερες κατηγορίες ευρημάτων της αυτοκρατορικής εποχής, όπως π.χ. πλαστικά (Dr. Renate Bol), κεραμικά (Dr. Christa Schauer), ψηφιδωτά (Alexandra Kankeleit, M. A.). Τα μέχρι τώρα ανασκαφέντα κτίσματα και μνημεία από την αυτοκρατορική εποχή εξετάζονται εκ νέου και ελέγχεται η ερμηνεία τους. Ταυτόχρονα πρέπει να αποκτηθούν από νέες ανασκαφές, σε περιοχές που δεν έχουν ανασκαφεί μέχρι τώρα, συμπληρωματικές ενδείξεις, για να σχηματιστεί μια καλύτερα θεμελιωμένη εικόνα για την ιστορία του ιερού κατά την εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Αυτή η διαδικασία επεξεργασίας, της «διπλής ανίχνευσης», αποδείχθηκε κερδοφόρα. Γιατί την ίδια στιγμή που από τη μια φαίνεται ξαφνικά να αμφισβητούνται επιβεβαιωμένες γνώσεις, από την άλλη οι συνεχιζόμενες ανασκαφές προσφέρουν στοιχεία και ερεθίσματα για νέες ερμηνείες. Αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για τα δύο γεγονότα που αναφέρ-

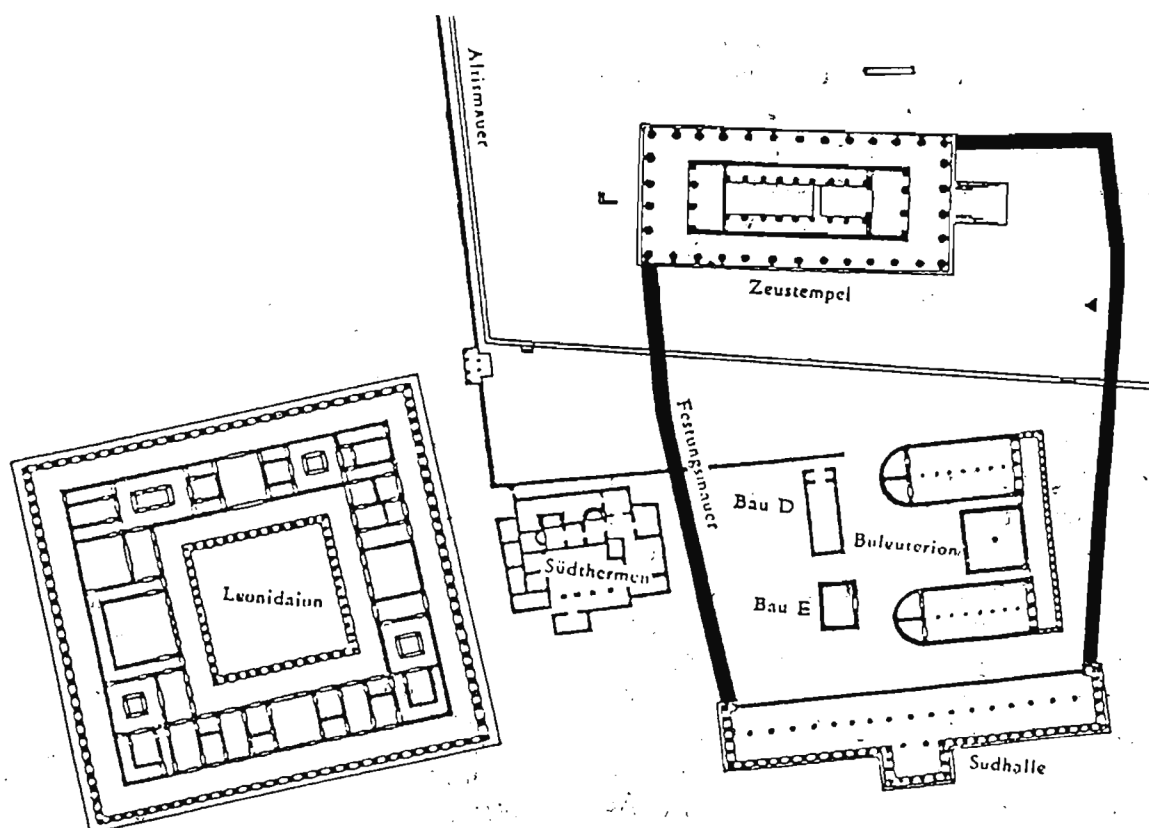
* Στη συνέχεια θα εκτυπωθεί χωρίς καμία αλλαγή το χειρόγραφο της διάλεξής μου. Μια λεπτομερειακή παρουσίαση των αποτελεσμάτων των τελευταίων ανασκαφών και επιπλέον εξηγήσεις των απόψεών μου, που ανέφερα εδώ, θα ακολουθήσουν σύντομα στο XII. *Olympiabericht*.

Τη μετάφραση οφείλω στη Σ. Ν. Μιχαηλίδου.

Προέλευση των φωτογραφιών: Εικ. 1: από H. V. Herrmann, *Olympia* (1972) Abb. 129. Εικ. 2: Montage. Εικ. 3: *Olympia-Grabung* (Aufnahme: I. Geske-Heiden).

Εικόνα 1. Ολυμπία. α) Η λεγόμενη «Οικία του Νέρωνα». β) Ρωμαϊκά ερείπια βόρεια του Πρυτανείου.

Εικόνα 2. Ολυμπία. Το οχυρό (λεγόμενο «Τείχος των Ερούλων») και το Λεωνιδαίο.

θηκαν στην αρχή, δηλαδή για την επίσκεψη του Νέρωνα στην Ολυμπία και για το ερώτημα ποια ίχνη άφησε η εισβολή των Ερούλων στην Ελλάδα και ειδικά στην Ολυμπία.

Ακολουθώντας τη στρωματογραφική σειρά θα αρχίσω με το γεγονός που ανέφερα τελευταία και θα μιλήσω στη συνέχεια για τη χρονολόγηση του λεγόμενου τείχους των Ερούλων (εικ. 2).

Για το λεγόμενο τείχος των Ερούλων ισχύουν αυτά που ανέφερα γενικά στην αρχή: το συμπέρασμα που το 1954 οδήγησε στο να μη θεωρείται το προτείχισμα στον ιερό ναό του Δία ως προστατευτικό μέτρο της βυζαντινής εποχής, αλλά στο να χρονολογηθεί κατά σχεδόν δύο αιώνες νωρίτερα και να συνδεθεί με την απειλή των Ερούλων, δεν γνωστοποιήθηκε ποτέ. Γι' αυτό και είμαι ευγνώμων στον Werner Fuchs, ο οποίος συμμετείχε τότε στην ανασκαφή, για το ότι μου διέθεσε τις δημοσίευτες σημειώσεις του.

Η πιο εκπληκτική πληροφορία αυτών των σημειώσεων είναι ότι η ερμηνεία και χρονολόγηση του τείχους του οχυρού βασίζονται σε ένα εύρημα το οποίο παρατηρήθηκε όχι στο ίδιο το τείχος, αλλά σε απόσταση 70 μέτρων τουλάχιστον, δηλαδή στο κέντρο του Λεωνιδαίου.

Το Λεωνιδαίο και το οχυρό συνδέονται από το γεγονός ότι ένα μέρος του πέτρινου υλικού του Λεωνιδαίου χρησιμοποιήθηκε στο τείχος του οχυρού. Δηλαδή πριν από την κατασκευή του οχυρού το Λεωνιδαίο θα πρέπει επομένως να είχε υποστεί προηγουμένως μεγάλες ζημιές. Η ακριβής χρονολογία της καταστροφής του Λεωνιδαίου δεν μπορεί να καθοριστεί αρχαιολογικά. Το μόνο που ξέρουμε είναι ότι για το Λεωνιδαίο υπάρχουν αποδείξεις ριζικών ανακατασκευαστικών και επισκευαστικών εργασιών κατά τη δεκαετία του 90 του 3ου μ.Χ. αιώνα. Ξεκινώντας από αυτή τη βάση ο Fuchs πιστεύει ότι μεταξύ της καταστροφής και της περί το 300 μ.Χ. χρονολογούμενης επισκευής πρέπει να μεσολάβησε ένα διάστημα 20–30 χρόνων και γι' αυτό χρονολογεί την καταστροφή του Λεωνιδαίου περί το 270 μ.Χ. Επειδή αυτό συμπίπτει με την εισβολή των Ερούλων στην Ελλάδα το 267 μ.Χ., ο Fuchs θεωρεί αποδεδειγμένο ότι το τείχος μπορεί να είχε κτιστεί μόνο για προστασία από τους Ερούλους.

Οι έρευνες στο υλικό των ανασκαφών οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η χρονολόγηση του τείχους και η υποτιθέμενη σχέση με την εισβολή των Ερούλων είναι καθαρά υποθετικές. Με τις νέες μας ανασκαφές ενισχύονται ακόμα περισσότερο οι αμφιβο-

λίες για τη βασιμότητα αυτής της ερμηνείας.

Για τις θεματικά στην αυτοκρατορική εποχή προσανατολισμένες ανασκαφές επιλέξαμε το πεδίο βόρεια του πρυτανείου, με το σκεπτικό ότι τα ρωμαϊκά τούβλινα τείχη, που εξείχαν εδώ από την κατάχωση του μεσαίωνα, θα έπρεπε να μας οδηγήσουν ακριβώς στην επιθυμητή εποχή.

Πράγματι η εξέταση αυτών των ερειπίων δίνει τη δυνατότητα πολλαπλών απόψεων για την εξέλιξη του ιερού κατά τη διάρκεια της αυτοκρατορικής εποχής. Ένα από τα καλά χρονολογημένα γεγονότα στην ιστορία του οικοδομήματος μάς οδηγεί ακριβώς στην εποχή των ευρημάτων στο Λεωνιδαίο. Πρόκειται προφανώς για μια παράλληλη ανακάλυψη: κι εδώ όπως κι εκεί έχουμε να κάνουμε με μια καταστροφή και τελικά επισκευή κατά την περίοδο γύρω στο 300 μ.Χ. Διαφορετικά απ' ό,τι στο Λεωνιδαίο μπορούμε να ορίσουμε για τα ερείπια του πρυτανείου τη χρονολογία της καταστροφής με ιδιαίτερη ακρίβεια: στο δάπεδο βρέθηκαν ίχνη της τελευταίας χρήσης του οικοδομήματος, μεταξύ των οποίων και κέρματα του Probus. Αυτό σημαίνει ότι η καταστροφή έγινε μετά το 280/282 μ.Χ. Μια συσχέτιση με την πιθανή απειλή του ιερού από τους Ερούλους το έτος 267 μ.Χ. εκλείπει εδώ ως αιτία ολοφάνερα.

Τα δικά μας νέα συμπεράσματα τοποθετούνται σε μια σειρά παλαιότερων παρατηρήσεων: και σε άλλα οικοδομήματα της Ολυμπίας υπάρχουν αποδείξεις για ζημιές και επισκευές για την εποχή γύρω στο 300 μ.Χ. Ανέκαθεν υπέθεταν, ότι το ιερό είχε υποστεί κατ' εκείνη την εποχή δονήσεις από ένα σεισμό. Με τις δικές μας νέες ανασκαφές ενισχύεται αυτή η θέση και ταυτόχρονα μπορεί να προσδιοριστεί κάπως ακριβέστερα η χρονολογία του σεισμού, δηλαδή στη δεκαετία του 80. του 3ου μ.Χ. αιώνα. Όσο δεν υπάρχουν βάσιμα στοιχεία για το ότι το Λεωνιδαίο, εκτός από αυτό, υπέστη ζημιές και σε προηγούμενους χρόνους, τότε πρέπει να θεωρηθεί και γι' αυτό το οικοδόμημα η φυσική καταστροφή ως πιθανή αιτία της καταστροφής του. Κι αυτό πολύ περισσότερο, εφόσον και ο ίδιος ο Fuchs αναφέρει ότι στη λεκάνη-δεξαμενή στο προαύλιο του Λεωνιδαίου πολλές κολώνες βρέθηκαν σε θέση πτώσης.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι έχουμε δώσει πλέον μια τελική ερμηνεία της ιστορίας της Ολυμπίας κατά την τελευταία δεκαετία του 3ου μ.Χ. αιώνα. Σύμφωνα με τα μέχρι τώρα στοιχεία όμως δεν βλέπω κανένα επιχείρημα για την υπόθεση ότι το ιερό διαλύθηκε πράγματι κατά μεγάλο μέρος εξαιτίας των

Ερούλων. Οι παλιές ανασκαφές συνέδεσαν το οχυρό με έργα οχυρωματικά του βυζαντινού κράτους περί το 470 μ.Χ. για την προστασία από τους Βανδάλους. Νομίζω πως, όσο δεν υπάρχουν νεότερα στρωματογραφικά δεδομένα, καλό θα είναι να διατηρήσουμε την αρχική ερμηνεία και χρονολόγηση του τείχους στο δεύτερο μισό του πέμπτου αιώνα μ.Χ. Όποιος ασχολείται και σε άλλους χώρους ανασκαφών με το ερώτημα ποια ίχνη άφησε η επιδρομή των Ερούλων στην Ελλάδα το 267 μ.Χ., δεν θα 'πρεπε να ξεκινά με αρχικό δεδομένο την ύπαρξη ενός «τείχους των Ερούλων» στην Ολυμπία.

Ακόμα και για το δεύτερο «μοιραίο χτύπημα», την εμφάνιση του Νέρωνα στην Ολυμπία, μπορούμε τώρα να πούμε ότι ήταν λιγότερο τραγικό απ' ό,τι μέχρι τώρα είχε υποθεθεί. Αυτό μπορεί να εκπλήσσει, επειδή η συμμετοχή του Νέρωνα στους αγώνες στην Ολυμπία γελοιοποιείται φανερά από τους αρχαίους συγγραφείς και τοποθετείται στο ίδιο επίπεδο με τις ηθικές και εγκληματικές παρεκτροπές του. Εκτός αυτού φαίνεται ότι ο αρνητικός τόνος της αρχαίας ειδησεογραφίας επιβεβαιώνεται από την αρχαιολογική ανακάλυψη της σε τόσο προκλητική θέση τοποθετημένης «Οικίας του Νέρωνα».

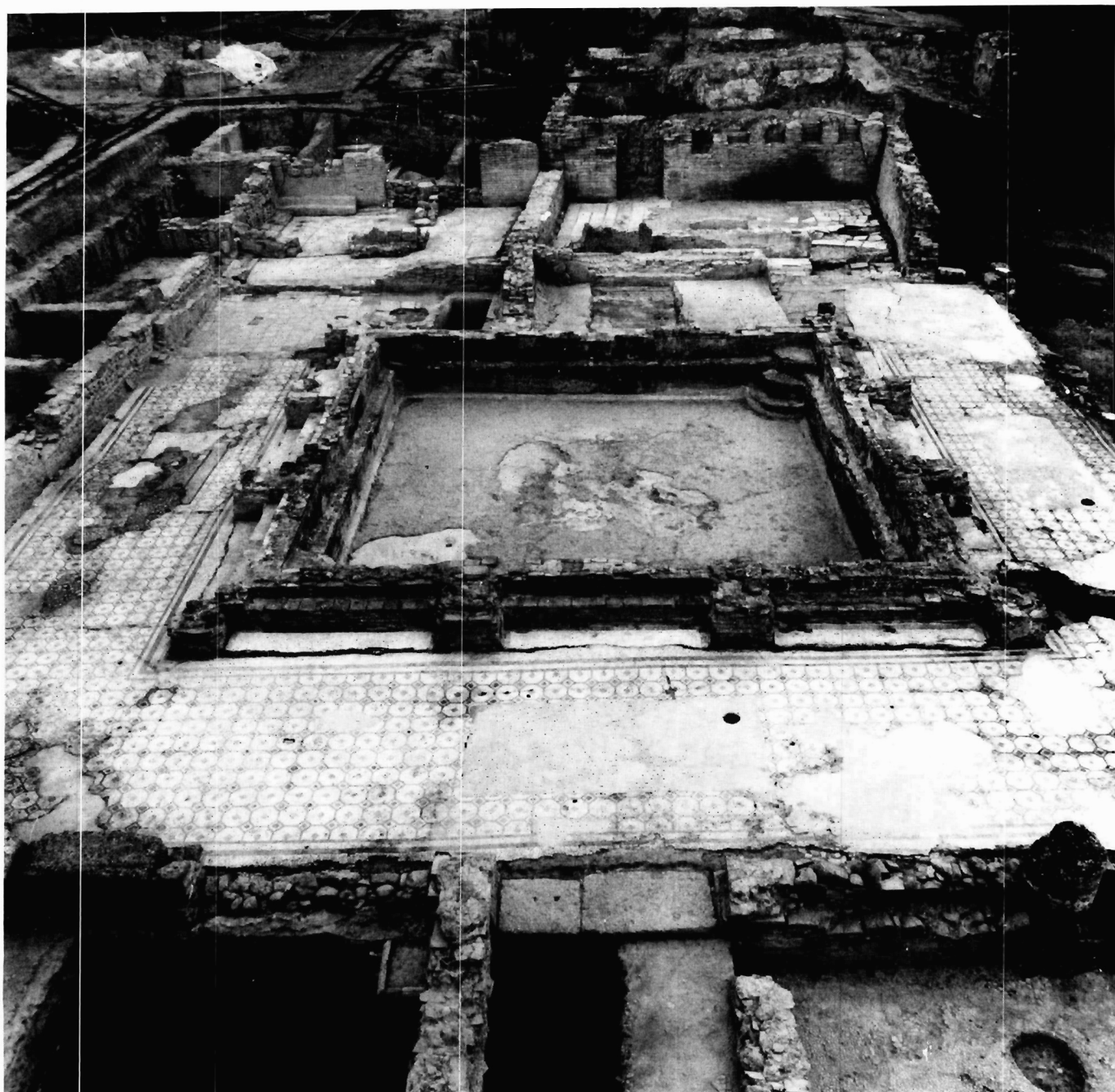
Το λέω παρ' όλα αυτά συνειδητά, και οι αρχαιολογικές έρευνες στην Ολυμπία φαίνεται να το επιβεβαιώνουν, γιατί και η ανακάλυψη στην οποία βασίζεται η αναγνώριση του οίκου του Νέρωνα δεν δημοσιεύτηκε ποτέ. Ο προσδιορισμός της τοποθεσίας γνωστοποιείται στον 1ο και 5ο τόμο της παλιάς έκδοσης για την Ολυμπία με μία μόνο πρόταση στον καθένα. Εκεί αναφέρεται ότι η αναγνώριση βασίστηκε σε ένα σύστημα ύδρευσης, το οποίο φέρει τη σφραγίδα του Νέρωνα. Ούτε η ακριβής θέση, ούτε η έκταση του αναφερόμενου υδρευτικού δικτύου, ούτε ακόμα η σχέση του με την αντίστοιχη αρχιτεκτονική έχουν ποτέ καλυφθεί με επιχειρήματα.

Η εξέταση των νέων στοιχείων για τον λεγόμενο οίκο του Νέρωνα έδειξε, για να συντομεύουμε, ότι η ταύτιση των ερειπίων στα νοτιοανατολικά της Άλτεως ως «Οικίας του Νέρωνα» είναι πολύ αμφίβολη: οι μαρτυρίες για το υδρευτικό δίκτυο με αυτοκρατορικές σφραγίδες αλληλοαναιρούνται στις διάφορες σημειώσεις. Δηλαδή η σχέση του νερόνιου μολύβδινου σωλήνα με την αρχιτεκτονική στα νοτιοανατολικά της Άλτεως είναι επομένως τελείως ασαφής. Ο Friedrich Graeber, που συμμετείχε στην ανασκαφή, είχε προφανώς ήδη τότε αμφιβολίες για την αξιολόγηση του ευρήματος: είναι χαρακτηρι-

στικό ότι στη μελέτη που υπάρχει επίσης στον 2ο τόμο της έκδοσης για την Ολυμπία δεν αναφέρεται πουθενά κάποιος μολύβδινος σωλήνας της εποχής του Νέρωνα!

Απ' όλα αυτά συμπεραίνω ότι: για την αναγνώριση των ερειπίων νοτιοανατολικά του Ιερού Άλτσους ως καταλύματος του Νέρωνα δεν υπάρχει κανενός είδους επιχείρημα. Κατά τα άλλα, μια αντικειμενική ανάλυση της γραπτής παράδοσης σχετικά με τις αθλητικές φιλοδοξίες του Νέρωνα θα μπορούσε να οδηγήσει στην άποψη ότι ο Νέρωνας δεν θα μπορούσε να έχει επιλέξει τόσο αδιάντροπα τη θέση του καταλύματός του. Η ειδησεογραφία των αρχαίων συγγραφέων, η οποία υποδηλώνει μια τέτοια συμπεριφορά, έχει αποδεδειγμένα τάσεις διαστρέβλωσης: η κριτική που τόσο ομόφωνα και έντονα εκφέρεται εδώ, πρέπει να ειδωθεί σε μια γενικότερη συνάρτηση. Όταν καταδικάζονταν οι καλλιτεχνικές και αθλητικές δραστηριότητες του Νέρωνα, επρόκειτο μόνο φαινομενικά για το πρόσωπο του αυτοκράτορα. Η απέχθεια της ρωμαϊκής ηγετικής τάξης αφορούσε γενικά τη διείσδυση ελληνικών ιδεών και συνηθειών στη ρωμαϊκή ζωή. Ιδιαίτερα μισητοί ήταν οι ελληνικοί αγώνες (*ludi graeci*). Ο Νέρωνας έκανε αυτούς τους αγώνες στον ρωμαϊκό λαό δημοφιλέστερους απ' ό,τι ήδη ήταν. Αυτό είχε ερεθίσει φυσικά υπερβολικά τους συντηρητικούς κύκλους στη Ρώμη. Παρ' όλα τα λάθη και τις ατιμίες πράξεις του ο Νέρωνας τους προσέφερε όμως ταυτόχρονα και την ευπρόσδεκτη ευκαιρία να δυσφημιστούν μια για πάντα οι από αυτόν προωθούμενοι *ludi graeci*: αρκούσε μόνο να τοποθετήσει κανείς το πάθος του για τους καλλιτέχνες και τους αθλητές στο ίδιο επίπεδο με τις ηθικές και εγκληματικές του ατιμίες, για να αμαυρωθεί η εικόνα των μισητών ελληνικών αγώνων. Οι γραπτές πηγές μαρτυρούν γι' αυτή την επιδίωξη. Γι' αυτό και όσον αφορά την παραμονή του Νέρωνα στην Ολυμπία δεν έχουν την εγκυρότητα της αυθεντικής μαρτυρίας. Ωστόσο οι μαρτυρίες αυτές εμπεριέχουν αρκετά στοιχεία για την πραγματική φιλοδοξία του Νέρωνα να επιδοθεί στις τέχνες και στον αθλητισμό. Από πολυάριθμες μεμονωμένες παρατηρήσεις φαίνεται καθαρά η προσπάθεια του Νέρωνα να μιμηθεί όσο το δυνατόν πιο πιστά τις συνήθειες των ελληνικών γυμνασίων και σταδίων.

Έτσι ίδρυσε ο Νέρωνας στη Ρώμη και σε άλλες ιταλικές πόλεις γυμνάσια και καθιέρωσε αγώνες σύμφωνα με τα ελληνικά πρότυπα. Ακολουθούσε τόσο πιστά το ελληνικό πρότυπο, που έφερνε την άμμο για τα γυμνάσια από την Αλεξάνδρεια, όπως συ-

Εικόνα 3. Τα ρωμαϊκά ερείπια βόρεια του Πρυτανείου.

νηθιζόταν στην Ελλάδα, και στους αγώνες απαιτούσε την παρουσία της ιέρειας Βέστα, επειδή στην Ελλάδα ήταν παρούσα η ιέρεια της Δήμητρας. Επίσης είναι χαρακτηριστικό το πως αντιπαρερχόταν τη συνεχή κριτική, ότι δεν αρμόζει σε έναν αυτοκράτορα να ξεπέφτει στο επίπεδο των καλλιτεχνών και αθλητών: επισήμανε το γεγονός ότι στους Έλληνες σημαντικότεροι παράγοντες των αγώνων ήταν οι άρχοντες και οι πολιτικοί. Έβλεπε τον εαυτό του σ' αυτή την παράδοση. Λόγω χρόνου δεν μπορώ να αναφερθώ εδώ σε όλες τις ενδείξεις σχετικά μ' αυτό. Για να ολοκληρώσουμε την εικόνα μας, ας υπενθυμίσουμε και το ότι ο Νέρωνας σε καθαρά πολιτικές αποφάσεις σκεφτόταν και ενεργούσε συχνά φιλελληνικά. Από τη γενικά προκατειλημμένη παράδοση προκύπτει έτσι, σε γενικές γραμμές τουλάχιστον, μια εικόνα του Νέρωνα ως αθλητή και καλλιτέχνη, η οποία φέρει όλα τα χαρακτηριστικά μιας καλά υπολογισμένης ιστορικής άποψης.

Από το αρχαιολογικό επίσης πόρισμα των τελευταίων ανασκαφών μας στην Ολυμπία προκύπτουν πιθανόν στοιχεία για το πόσο συνεπής ήταν ο Νέρωνας στην προσπάθειά του να δώσει στην εκεί εμφάνισή του την εικόνα αρχαιολογικής φυσιογνωμίας:

Μια δομική φάση των ήδη αναφερθέντων ερειπίων βόρεια του πρυτανείου έχει χρονολογηθεί σύμφωνα με τη στρωματογραφία στην εποχή του Νέρωνα. Οι δομές του τείχους, που αποδίδονται σ' αυτή την οικοδομική φάση, παρουσιάζουν ένα περίεργο αρχιτεκτονικό σχήμα: εκείνο που υπερισχύει είναι ένα περιστύλιο διαστάσεων 19×19 μέτρων περίπου (εικ. 1 β και 3). Το ψηφιδωτό και η λεκάνη-δεξαμενή δεν υπήρχαν ακόμα στην εποχή του Νέρωνα. Στη θέση τους υπολογίζεται ότι υπήρχε ένα ανοιχτό προαύλιο. Είναι μια ιδιόρρυθμη σύνθεση από κολώνες και παραστάδες. Μόνο στα ανατολικά συναντώνται κλειστοί χώροι, οι οποίοι όμως μέχρι τώρα έχουν αποκαλυφθεί μόνο μερικώς. Στη διάταξη ανήκει ακόμα μια σειρά από κολώνες μπροστά από την πλευρά της εισόδου, στα δυτικά, που εκτείνεται κατά μήκος του δρόμου μέχρι τη βορειοδυτική πύλη του Ιερού Άλσους.

Ως πριν από λίγα χρόνια πίστευαν πως στην Ολυμπία υπήρξε μόνο ένα κτίριο της εποχής του Νέρωνα: τα ερείπια στα νοτιοανατολικά της Άλτεως. Έτσι θεώρησαν αναγκαία την ταύτισή του με το κατάλυμα του Νέρωνα. Με τις έρευνες και ανασκαφές μας όμως αφ' ενός μεν δημιουργήθηκαν ερωτηματικά σχετικά με τη χρονολόγηση του οικοδομήματος αυτού, αφ' ετέρου αποδεικνύεται τώρα η ύπαρξη δύο άλλων κτισμάτων της εποχής του Νέρωνα σε άλλη θέση στην Ολυμπία: ένα κατάλοιπο στα νοτιοδυτικά και η ιδιότυπη κατασκευή βόρεια του πρυτανείου.

Ποιο οικοδόμημα θα ταίριαζε καλύτερα στην εικόνα του Νέρωνα ως αθλητή που ήδη σκιαγραφήσαμε; Αν θυμηθούμε ότι ο Νέρωνας συμμετέχοντας στους αγώνες στην Ολυμπία έβλεπε τον εαυτό του σαν διάδοχο του Αλκιβιάδη ή ενός σικελιανού άρχοντα, τότε θα πρέπει αναγκαστικά να σκεφθούμε ότι αυτό το περίπτερο της εποχής του Νέρωνα, που κτίστηκε τόσο γρήγορα και χρησιμοποιήθηκε για τόσο λίγο χρονικό διάστημα, θα μπορούσε να είναι μέρος του καταλύματος το οποίο, σύμφωνα με την παλιά συνήθεια, θα πρέπει να είχε στήσει ο Νέρωνας κάπου μέσα στον ιερό χώρο. Εγώ νομίζω ότι αυτή η παράξενη σύνθεση από κολώνες και παραστάδες μοιάζει με μια λίθινη απομίμηση τέτοιων μεγαλοπρεπών σκηνών σαν κι αυτές που αναφέρονται από την παράδοση για τους άρχοντες ολυμπιονίκες της κλασικής περιόδου. Ένα τέτοιου είδους «κλασικιστικό» σχήμα θα ταίριαζε σε κάθε περίπτωση πολύ καλά στην τροποποιημένη εικόνα που σκιαγραφήσαμε προηγουμένως με βάση τις γραπτές πηγές. Φυσικά πρέπει να περιμένουμε και τα άλλα στοιχεία που θα προκύψουν ακόμα από τις ανασκαφές μας. Όμως τα πρώτα ήδη συμπεράσματα μάς παρέχουν τη βεβαιότητα ότι η έρευνα αυτών των ερειπίων της αυτοκρατορικής εποχής δεν θα μας φέρει αντιμέτωπους με τα θλιβερά ίχνη μιας περιόδου παρακμής, αλλά με τις μαρτυρίες ενός ακόμα και στην αυτοκρατορική εποχή ακμάζοντος και αξιοσέβαστου ιερού.

ULRICH SINN

ZUSAMMENFASSUNG

NERO UND DIE HERULER Zwei Schicksalsschläge für Olympia?

Es gilt als erwiesen, daß sich Nero für seinen kurzfristigen Aufenthalt in Olympia (67 n. Chr.) an prominenter Stelle der Altis eine prunkvolle Villa errichten und dafür zwei ältere Gebäude, darunter die Hestia-Halle, abtragen ließ. Gleichfalls unstrittig ist die Annahme, daß die Verwaltung des Heiligtums genau 200 Jahre später angesichts der heranrückenden Heruler bereit gewesen sei, das Kultbild und andere Wertobjekte hinter einer gewaltigen Bastion zu verschanzen und dafür weite Teile des Sakralgeländes mit seinem z. T. uralten Baubestand zu opfern.

Diese Darstellung zweier Ereignisse in der Spätgeschichte des Heiligtums beruht auf bis heute undokumentiert gebliebenen Beobachtungen früherer Grabungen. Die Bereitschaft der Forschung, diese Interpretationen ungeprüft zu übernehmen, wäre nicht denkbar ohne die verbreitete Überzeugung, daß Olympia — wie man es für die Sakralstätten Griechenlands gemeinhin annimmt — die römische Kaiserzeit als eine Phase des Niederganges erlebt habe. Diese Vorstellung einer Revision zu unterziehen, ist das Anliegen eines kürzlich begonnenen Forschungsvor-

habens, das der Geschichte Olympias in der nachklassischen Zeit gewidmet ist. Grundlage dieser Untersuchungen sind neue Grabungen in bisher unangetastet gebliebenen Arealen des Heiligtums, ferner die systematische Aufarbeitung aller alten einschlägigen Befunde. Erste Zwischenergebnisse zeichnen sich ab: Die Identifizierung des "Nero-Hauses" gegenüber der Nordfront des Zeustempels erweist sich bei kritischer Durchsicht des Befundes als hinfällig. Stattdessen zeichnet sich im Bereich der neuen Grabungen nördlich des Prytaneion ein denkbare Quartier des Kaisers ab. Mit seiner Lage und Gestalt stellt es sich offenbar bewußt in eine ältere lokale Tradition. Für die Frage, ob die — ja während der ganzen zweiten Hälfte des 3. Jhs. n. Chr. latente — Gefährdung des östlichen Mittelmeerraumes durch die Germaneneinfälle in Olympia tatsächlich Spuren hinterlassen hat, liefert ein neuer Grabungsbefund insofern einen Hinweis, als sich zumindest für das untersuchte Gebäude ein unbeschadeter Fortbestand über die Zeit der "Herulergefahr" hinaus nachweisen läßt.